

3. Vzdělání

Kapitola poskytuje podle pohlaví tříděný přehled žáků a studentů na všech stupních vzdělávání, místy ukazující i vývoj v čase a hlavní trendy. Seznamuje čtenáře s počty učitelů na jednotlivých stupních vzdělávání. Údaje o vzdělanostní struktuře populace, která již opustila vzdělávací proces, jsou k dispozici v kapitole Práce a mzdy, celkové vzdělanostní struktuře populace se věnuje 1. kapitola.

V *mateřských školách* došlo oproti devadesátým letům k úbytku dětí, od roku 2000 počty dětí zůstávají poměrně stabilní, stejně jako podíl chlapců a dívek, který činí přibližně 4 % ve prospěch chlapců.

Oproti mateřským školám je na *základních školách* pokles setrvalý. Každoročně klesá počet žáků ZŠ o 40-50 tis. a odráží pokles porodnosti v 90tých letech. Podíl dívek a chlapců je téměř neměnný (51,4 % chlapců).

Počty studentů *gymnází* se od školního roku 2002/03 drží na stabilní úrovni, přibližně o 10 tis. vyšší než před deseti lety. Mírně přibývá studentů čtyřletých gymnázií, zatímco víceletá gymnázia zažívají nepatrný pokles studentstva. Mezi studenty je podíl dívek a chlapců 60:40 %. Na čtyřletých gymnáziích, kde v roce 2004/05 studovalo 56 227 gymnazistů, je 64 % dívek, na gymnáziích víceletých je převaha dívek méně výrazná (přibližně 55 % studentů jsou dívky).

Počet studentů *středních odborných škol* po poklesu na přelomu tisíciletí zaznamenává v posledních letech růst, celkově je o třetinu vyšší než počet gymnazistů. Mezi studenty SOŠ je 56 % dívek.

Na *středních odborných učilištích* v porovnání s polovinou devadesátých let klesly počty učňů o třetinu, od té doby jsou stavy s malými výkyvy stabilizované, podobně i poměr chlapců a dívek, který činí 64:36 %.

Vyšší odborné školy navštěvuje téměř 30 tisíc studentů, z toho 70 % dívek. Meziročně zůstávají počty studujících stabilní.

Vysoké školy zaznamenávají každoroční navýšení studujících (296 435 v roce 2005/06), což je dvojnásobek stavu před deseti lety. Podíl vysokoškoláček na celkovém počtu studentů se v roce 2004/05 poprvé přehoupl ve prospěch dívek (50,3 %), když ještě v roce 1995/96 bylo mezi vysokoškoláky 56 % chlapců.

Základní školy – počty žáků se snižují

Do lavic základních škol mělo v roce 2005 usedat 916 575 žáků, z toho 48,7 % dívek a 51,3 % chlapců. Počty žáků na základních školách se každoročně snižují, v porovnání se školním rokem 2000/01 byly ve školním roce 2005/06 nižší o 200 tis.

V oborech s rozšířenou výukou na základních školách je celkem 92 219 žáků, což je 10,1 % z celkového počtu dětí na základních školách.

Obecně platí tradiční rozdělení na dívčí a chlapecká zaměření: chlapci převažují ve sportovních a matematických třídách, dívky na jazykových a uměleckých.

Patrné jsou trendy, kdy v matematických a přírodovědných třídách pozvolna roste podíl dívek, jenž se zvýšil od roku 2000 o 2,1 procentního bodu na současných 43,9 %. Naopak celkový počet žáků v těchto třídách se každoročně snižuje na současných 10 778.

Informatika a výpočetní technika láká každoročně více dětí, jejich počet vystoupal až na 7 422 ve školním roce 2005/06, zastoupení dívek zvolna roste (46,7 %).

Také zaměření na tělesnou výchovu je doménou chlapců, dlouhodoběji si udržují podíl 67 – 68 %. Počet žáků v těchto třídách po nárůstu v roce 2002/03 nepatrně klesá na současných 24 015.

Nejvíce žáků stále navštěvuje školy s rozšířenou výukou cizích jazyků, ač jejich počet zdaleka nedosahuje 57 tisíc jako v roce 2000. V roce 2005/06 navštěvovalo tyto třídy 37 315 žáků, z toho 57,3 % dívek.

Umělecké zaměření, tj. hudební a výtvarná výchova, jsou tradičně feminizované obory. Od školního roku 2005/06 jsou tyto obory sledovány společně jako umění a kultura, navštěvuje je 12 002 žáků, z toho 63,8 % dívek. Počty žáků ve školách se zaměřením na hudební výchovu každoročně klesaly o několik stovek na 7 567 ve školním roce 2004/05, 65,3 % z nich jsou dívky. Zaměření na výtvarnou výchovu vykazovalo naopak růst na 5 679 žáků v roce 2004/05, z nich 59,1 % dívek.

Základní umělecké školy navštěvuje celkem 216 216 žáků (71,1 % dívek), meziroční pokles je pravidelný. V roce 2000 navštěvovalo ZUŠ 227 317 žáků, poměr dívek a chlapců je stabilní. Podíl chlapců je nejvyšší v hudebním oboru (32,7 %) a vzhledem k tomu, že tento obor navštěvuje 143 363

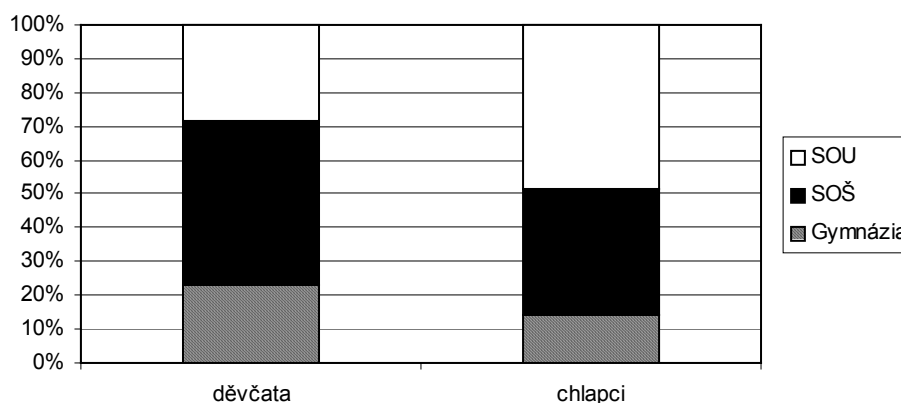
žáků, je podíl chlapců na celkovém počtu žáků ZUŠ vyšší než ve zbývajících oborech. Neboť taneční obor navštěvuje pouze 5,4 % chlapců (celkem 24 273 žáků), výtvarný obor 43 868 žáků (28,1 % chlapců) a literárně dramatický obor 7 318 žáků (28,2 % chlapců).

Střední školy – na gymnáziích a odborných školách žáků přibývá, učiliště hlásí pokles

Čtvrtina ze všech dívek studujících na středních školách je na gymnáziích, u chlapců je to bezmála 15 %. Podíly gymnazistů v odpovídající věkové skupině se u obou pohlaví každoročně mírně zvyšují. Stoupá také podíl studentek (49,8 % ve školním roce 2005/06) i studentů (37,8 %) na středních odborných školách, oproti roku 1993/94 u dívek o téměř 18 procentních bodů, u chlapců o 16,6 procentního bodu.

Přestože v průběhu devadesátých let docházelo k výkyvům počtu učňů a učnic na odborných učilištích, současný stav se blíží situaci v roce 1993, tedy více než čtvrtina dívek a téměř polovina chlapců v dané věkové populaci.

Graf 67: Podíly studentů na jednotlivých typech středních škol ve šk. roce 2005/06

Z hlediska úspěšnosti při přijímání ke studiu nedošlo na středních školách v průběhu posledních 12 let k výrazným změnám trendu.

Úspěšnost při přijetí na čtyřletá gymnázia sice během poslední půldekady kolísá, nicméně se zásadně neodlišuje od stavu ve školním roce 1999/2000. V případě víceletých gymnázií je taktéž vyrovnaná šance mezi pohlavími, ale úspěšnost přijetí je téměř o 10 procentních bodů nižší, nepatrně úspěšnější jsou chlapci, u čtyřletých gymnázií zase dívky.

V případě středních odborných škol je situace odlišná, v roce 2000/01 poklesl podíl přijatých zájemců, zejména chlapců (o 5 procentních bodů), od té doby se tento stav udržuje.

Na středních odborných učilištích celkově převažují chlapci. Mezi obory jsou nejvíce navštěvovány Technické vědy a nauky, nejhojněji zastoupeny jsou strojírenství (33 479 chlapců) a elektrotechnika (25 359 chlapců). V této skupině oborů dívky převládají v technické chemii (přibližně v poměru 2:1) a zejména v potravinářství (5 624 dívek a 1 972 chlapců). Technické vědy a nauky - 2.část (textil a oděvnictví, zpracování dřeva, polygrafie, stavebnictví) jsou podobně genderově rozdělené jako u SOŠ s tím, že poměr žen a mužů je ještě vyhraněnější (např. u zpracování dřeva 381 žen a 10 802 mužů, u stavebnictví 32 žen a 14 187 mužů). Mírně ve prospěch žen je obsazenější doprava, telekomunikace, výrazněji textil a oděvnictví (také v porovnání se SOŠ).

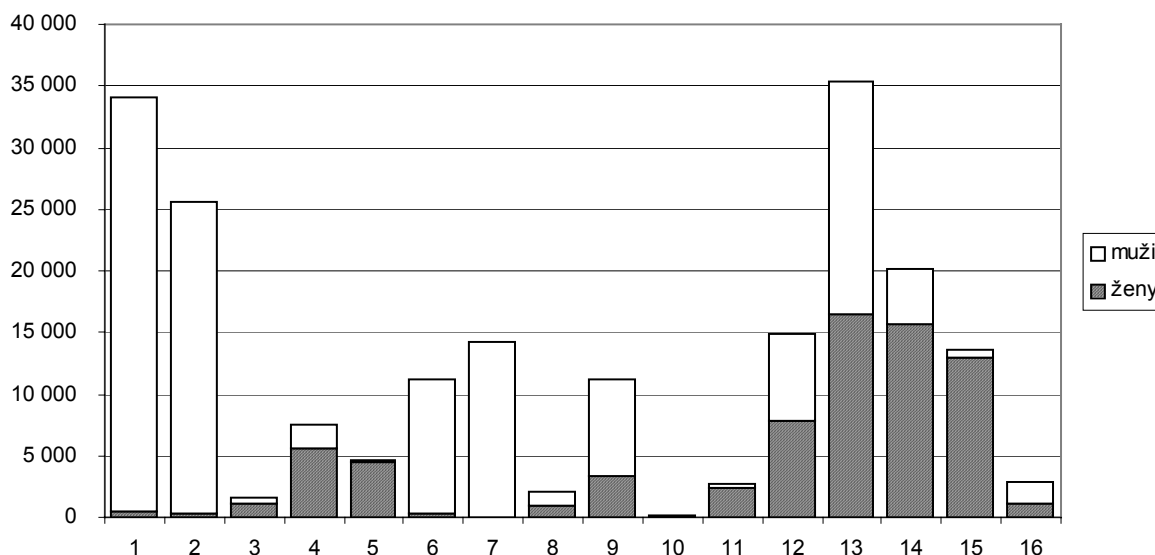
Opačný poměr pohlaví než u SOŠ je v případě SOU u zemědělství, lesnictví a veterinárních věd – 30:70 % ve prospěch mužů, zatímco u SOŠ 57:43 % ve prospěch žen.

Ve společenských vědách a naukách, službách je počet dívek studujících ekonomiku a administrativu patnáctinásobně nižší než u SOŠ, u chlapců dokonce dvačtyřicetkrát. Zatímco podnikání v oborech studuje na SOU o téměř 3 000 méně žen než na SOŠ, počet chlapců na obou typech škol se liší jen o 458 ve prospěch SOŠ (6 501 chlapců).

Gastronomii, hotelnictví a turismus se na SOU častěji učí chlapci (18 769 chlapců, 16 551 dívek), na SOŠ převažují dívky (9 585 dívek, 3 574 chlapců).

Obor obchod na SOU patří mezi hojně zastoupené (15654 žen a 4519 mužů), na SOŠ je navštěvován pouze v řádu stovek studentů (360 dívek a 162 chlapců). Obor osobní a provozní služby navštěvuje na SOU 12 927 dívek a 641 chlapců, na SOŠ všeho všudy 239 dívek a 46 chlapců.

Graf 68: Studenti SOU podle nejzastoupenějších oborů

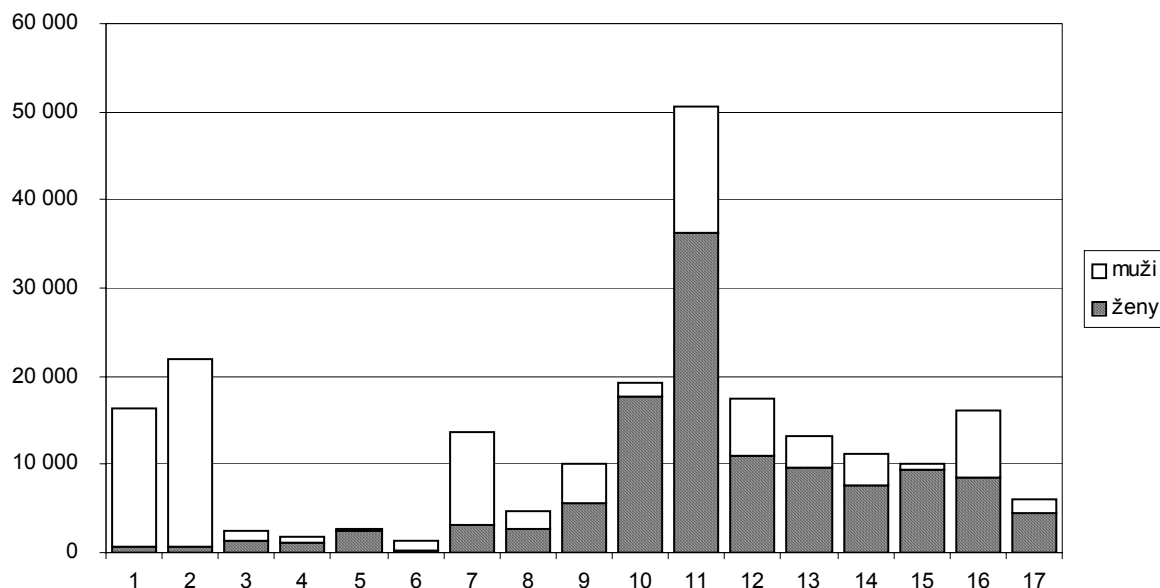

1 – strojírenství, 2 – elektrotechnika, 3 - technická chemie, 4 – potravinářství, 5 - textil a oděvnictví, 6 - zpracování dřeva, 7 - stavebnictví, 8 - doprava, telekomunikace, 9 - zemědělské a lesnické vědy, 10 – zdravotnictví, 11 - ekonomika a administrativa, 12 - podnikání v oborech, odvětvích, 13 - gastronomie, hotelnictví, turismus, 14 - obchod, 15 – osobní a provozní služby, 16 - umění užité

Na středních odborných školách jsou nejnavštěvovanějším oborem Společenské vědy a nauky, služby. Celkově je studuje 64 945 dívek a 28 204 chlapců, z toho 36 165 dívek a 14 416 chlapců ekonomiku a administrativu. Na tento obor byl přijat také největší počet dívek (17 010) a nejvíce absolventek mezi dívkami na SOŠ pochází také odtud (14 913). Chlapci nejčastěji studují z technické vědy a nauky, z toho nejvíce elektrotechniku (21 358) a strojírenství (15 547). Pro srovnání studuje tyto dva obory jen 698 (strojírenství) a 668 (elektrotechnika) dívek. Mezi technickými vědami a naukami převažují dívky nad chlapci pouze u technické chemie (1 439 dívek resp. 1 089 chlapců) a v potravinářství (1 156 dívek resp. 667 chlapců). Desetinásobnou převahu mají dívky ve zdravotnictví, lékařských a farmaceutických vědách (17 578 dívek a 1 723 chlapců).

Větší počet chlapců je zastoupen především ve stavebnictví (10 516 chlapců, 3 180 dívek) a zpracování dřeva (1 169 chlapců, 249 dívek). V této skupině nauk dívky přitahuje obor textil a oděvnictví (2 524 dívek a 176 chlapců).

Graf 69: Studenti SOŠ podle nejzastoupenějších oborů

1 – strojírenství, 2 – elektrotechnika, 3 - technická chemie, 4 – potravinářství, 5 - textil a oděvnictví, 6 - zpracování dřeva, 7 - stavebnictví, 8 - doprava, telekomunikace, 9 - zemědělské a lesnické vědy, 10 – zdravotnictví, 11 - ekonomika a administrativa, 12 - podnikání v oborech, odvětvích, 13 - gastronomie, hotelnictví, turismus, 14 - právní vědy, 15 - pedagogické vědy, 16 - obecně odborná příprava, 17 - umění užitě

Vyšší odborné a vysoké školy – podíl studujících dívek z populace v odpovídajícím věku roste

Na vyšších odborných školách studovalo v r. 2005/06 10,2 % dívek a 4,1 % chlapců z populace ve věku 19-21 let. Podíl dívek na VOŠ od roku 2000 kontinuálně roste, naproti tomu podíl chlapců je stejný jako ve šk. r. 2003/04.

Na vyšší odborné školy mají nižší šanci přijetí dívky (65,9 % přijatých zájemkyň), což je nárůst oproti předchozímu roku. Chlapců je přijato 72,6 %, což je také nárůst proti předchozímu období a šance u obou pohlaví jsou velmi podobné situaci v šk. r. 2000/01.

Ženy tvoří více než dvě třetiny studentstva vyšších odborných škol. Muži převažují v technických vědách a naukách, jmenovitě v oboru elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika (1 470 mužů a 173 žen), strojírenství a strojírenská výroba (607 mužů a 12 žen), zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (139 mužů, 30 žen), stavebnictví, geodézie, kartografie (592 mužů, 191 žen). Mezi těmito skupinami oborů najdeme některé s převahou žen (potravinářství, oděvnictví), ale počet jejich studentů se pohybuje v desítkách.

V absolutních číslech je nejméně zastoupeným oborem podle pohlaví zdravotnictví, kde studuje 4972 žen (a 952 mužů).

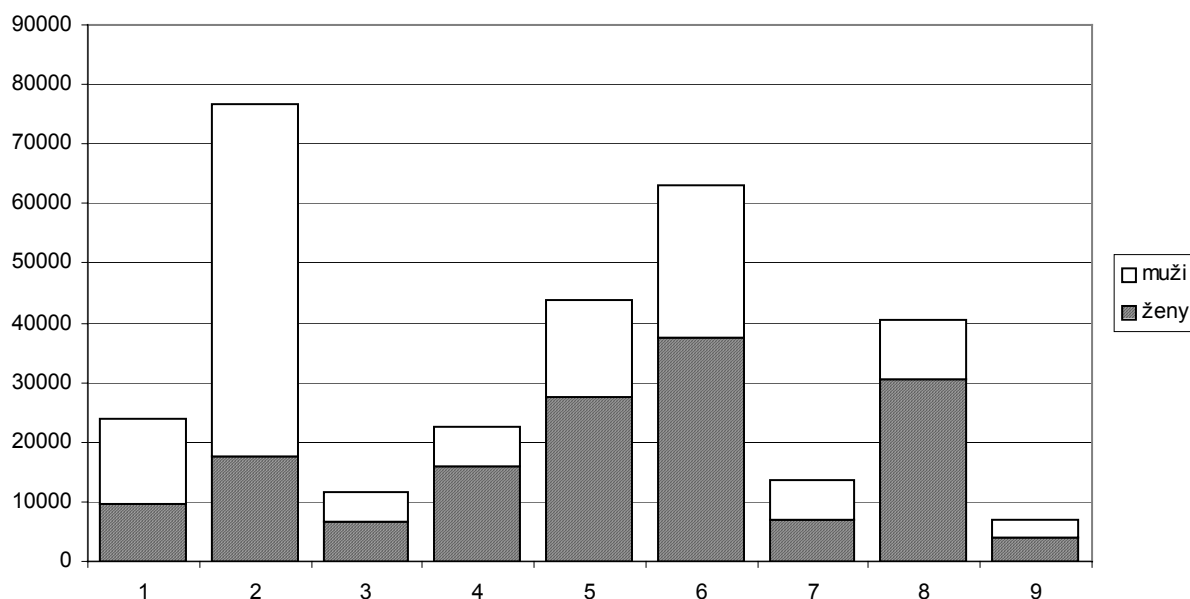
Nejnávštěvovanější skupinou oborů u žen i mužů jsou společenské vědy a nauky. Ženy i muži jsou nejzastoupenější v ekonomice a administrativě (4 148 žen a 1 328 mužů), ženy dále v gastronomii, hotelnictví a turismu (1 601 žen a 380 mužů) a v právu, právní a veřejnosprávní činnosti (2 192 žen a 653 mužů). Dalším hojně navštěvovaným oborem je pedagogika, učitelství a sociální práce s 3 769 ženami a 414 muži.

Ve společenskovedních oborech převažují muži pouze ve studiu filozofie a teologie (75 mužů a 70 žen).

Na vysokých školách podíl studentů z populace ve věku 19-23 (resp. 18-22) let vytrvale roste, v porovnání s rokem 1993/94 se u dívek více než ztrojnásobil až na 44,9 % a vzrostl na 40,1 % u chlapců.

V případě vysokých škol šance na přijetí zájemců o studium každoročně roste, u chlapců činí 68,2 % a je o 12,5 procentních bodů vyšší než u dívek, což je ovlivněno obory, na které se zájemci hlásí, když u technických oborů je vyšší šance přijetí než u humanitních a společenských věd. Tradiční doménou mužů jsou technické vědy a nauky, kde si nad ženami udržují více než trojnásobnou převahu. Již od základních škol chlapci převládají na přírodovědných vědách, odlišnosti jsou v konkrétních oborech. Studentky mají nadpoloviční převahu na pedagogických a zdravotnických oborech, převládají také ve všech ostatních skupinách oborů, výrazněji ve společenských vědách a ekonomických, téměř paritní rozdělení podle pohlaví panuje v právních vědách a naukách.

Graf 70: Studenti VŠ podle oborů

1 - přírodní vědy a nauky, 2 - technické vědy a nauky, 3 - zemědělsko-lesnické a veter. vědy a nauky, 4 - zdravotnictví, lékař. a farmac. vědy a nauky, 5 - humanitní a společenské vědy a nauky, 6 - ekonomické vědy a nauky, 7 - právní vědy a nauky, 8 - pedagogika, učitelství a soc. péče, 9 - vědy a nauky o kultuře a umění

Učitelů přibývá jen na vysokých školách

Na mateřských školách dochází v novém miléniu pouze k mírným výkyvům počtu učitelů a vychovatelů, ve školním roce se předškolním dětem věnovalo 22 485 tis. osob, z toho pouze 0,08 % mužů.

Na základních školách byly ve srovnání s rokem 1993/94 stavy učitelů v roce 2000/01 vyšší o 4388 osob, následně průběžně klesaly, v současnosti se blíží úrovni z poloviny devadesátých let, tj. 63 158 osob.

Patrný je trend snižování počtu žáků na jednoho učitele, kdy počty žáků klesají výrazněji v poměru k počtům pedagogů. Ze sta učitelů na ZŠ je 84 žen a tento poměr za poslední desetiletí nedoznává výraznějších změn.

Stavy učitelů na gymnáziích se od poloviny devadesátých let výrazněji neměnily, výkyvy se pohybovaly meziročně v řádu stovek až do roku 2005/06, kdy klesly (také vlivem změny metodiky) o 2000 na 10 980, což ovlivnilo do té doby stagnující poměr počtu žáků na učitele a trend je zde opačný oproti základním školám. Na tři učitelky připadá jeden učitel.

počet žáků na učitele	Školní rok						
	1993/94	1995/96	2000/01	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
ZŠ	16,6	15,9	15,5	14,9	14,6	14,5	14,0
Gymnázia	10,9	10,3	11,0	11,0	11,0	11,1	13,2

Na středních odborných školách nastal mezi školními roky 1995/96 a 2000/01 pokles o více než 4500 učitelů, do roku 2004/05 se počty ustalovaly okolo čísla 27 tisíc, v roce 2005/06 klesly také změnou metodiky na 18 273, posunut je také poměr žen a mužů na 62,5 : 37,5 %.

Střední odborná učiliště zaznamenala desetitisícový úbytek pedagogů již během první poloviny devadesátých let, od té doby přetrvává setvalý stav kolísající kolem 27 tis. a poměr žen a mužů je 47,9 : 52,1 %. V roce 2005/06, vlivem přepočtených počtů, nastává pokles o třetinu vyučujících.

Vyšší odborné školy jsou sledovány od roku 2000, bez výkyvů v počtech pedagogů i poměru mužů a žen (5 891 vyučujících a 56,7 % žen : 43,3 % mužů). Pro rok 2005/06 jsou, po změně metodiky, uváděny třetinové stavy pedagogů oproti předcházejícímu roku.

Na vysokých školách počet studentů vytrvale roste, pedagogických pracovníků v posledních třech letech zásadně nepřibývá, přestože jsou stavy o cca 5,5 tisíc vyšší než v akademickém roce 1993/94. Mezi vysokoškolskými pedagogickými pracovníky jsou dvě třetiny mužů.

Graf 71: Poměr žen a mužů mezi pedagogy

